

di dergisinde veya müstakil olarak neşretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa eş-Şihâbî, *el-Muštalahâtü'l-İlmîyye fi'l-Luğati'l-Arabîyye*, Dimaşk 1384/1965, s. 62-63; Abdullah el-Cübûrî, *el-Mecma'u'l-İlmîyyü'l-İrâkî*, Bağdad 1965; Afif Abdurrahman, *el-Cühüdü'l-luğaviyye hilâle'l-karnî'r-râbi'* 'aşer el-hicrî, Riyad 1403/1983, s. 15, 41-49; Şevki Dayf, *Mecma'u'l-luğati'l-Arabîyye fi hamsîne 'âmen*, Kahire 1404/1984, s. 12-15; J. D. J. Waardenburg, "Mađjma' 'İlmi", *El²* (İng.), V, 1093-1094.

HİDAYET KEMAL BAYATLI

MECMAU'İ-LUGATİ'İ-ARABİYYE

(مجمع اللغة العربية)

Kahire'de Arap dili ve edebiyatına dair ilmi çalışmalar yapan kurum.

Aralık 1932'de kraliyete ait bir kararnameyle Tâlim -Terbiye Bakanlığı'na bağlı olarak Mecmau'l-luğati'l-Arabîyyeti'l-Melekî adıyla kuruldu. Zamanın hükümetinin milliyetçiliğini ve vatanperverliğini gösterme, Kral Fuâd'ın Araplar'ı dil yoluyla birleştirme arzusu gibi siyasî sebepler akademinin kuruluşunda etkili olmuştur. Kurum Arap âlimlerinden ve şarkiyatçılardan seçilen kırk üyeden meydana geliyordu.

Tüzüğünde yer alan başlıca amaçları Arap dilini bozulmaya karşı korumak, onu çağın ve çağdaş hayatın, bilim ve sanatın ihtiyaçlarına cevap verecek düzeye yükseltmek, fasih dilin kelime ve terimlerini kapsayan bir sözlük hazırlamak, Arap dilinin gelişim sözlüğünü telif etmek, semantiğiyle ilgili çalışmalarını neşretmek, Arap lehçelerinin ilmi incelemesini yapmak, kullanılması gereken kelime ve terimleri belirlemek, Arapça'yı geliştirme yollarını araştırmak, Arap dili ve filolojisine dair eski metinlerin tahkikli neşrini yapmak ve bu çalışmalarını yayımlamak üzere bir dergi çıkarmaktır.

Çeşitli dil meselelerini inceleyen kurum dilin aslı, doğuşu, gelişmesi gibi konulara dair araştırma yazıları neşretmiş, terimlerin belirlenmesi amacıyla komisyonlar oluşturmuştur. Terimlerin tesbiti sırasında izlenmesi gereken metot hususunda bir tereddüt devresi geçiren kurum, neticede ileri sürülen yöntemleri uzlaştırma cihetine giderek üzerinde ittifak edilen ve Arap dilinin temel ilkeleriyle çalışmayan bütün terimleri benimseme yolunu tercih etmiştir.

Arap dilinin gramerini ve yazım kurallarını kolaylaştırmayı amaçlayan kurum

Arap dilcilerinden ve şarkiyatçılardan meydana gelen bir sözlük komisyonu oluşturmuştur. Komisyon, XX. yüzyıl sözlüğünün zamanımıza kadar ortaya çıkan anlam ve kelimelerle Arap dilini ifade edecek bir kapsama sahip olmasını gerekli görmüş, eski dilcilerin yaptığı gibi kıyas ve iştikak yöntemlerinden yararlanmanın faydalı olduğu görüşünü benimsemiştir. Sözlük alanında kurum için en önemli tercübe henüz tamamlanmamış bulunan August Fischer'in tarihî sözlüğüdür.

Kurum, genel sözlükler yanında çeşitli terimlere dair özel sözlüklerin telif ve neşrini de gerçekleştirmiştir. Bunların arasında *Mu'cemü Fischer (el-Mu'cemü'l-luğavî et-târîhî)*, *el-Mu'cemü'l-vasîlî*, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, *el-Mu'cemü'l-vecîz*, *Mu'cemü el-fâzî'l-Kur'ânî'l-Kerîm*'den başka medenî kanun ve ticaret kanunlarına dair terimler, tıp, kimya, jeoloji, atom fiziği, biyoloji ve felsefe terimlerini içeren sözlükler yer almaktadır. Kurum ayrıca birçok eski eserin tahkik ve neşrini de gerçekleştirmiş olup bunlardan bazıları şunlardır: Ebû Bekir Hâzîmî *el-Hemedânî*, *'Ucâletü'l-mübtedî'* ve *fuzâletü'l-müntehâ fi'n-neseb* (nşr. Abdullah Kennûn, Kahire 1384/1965); Rady-yüddin es-Sâgânî, *et-Tekmile ve'z-zeyl ve's-şıla fi'l-luğa* (nşr. Abdülâlîm et-Ta-hâvî v.dğr., I-VI, Kahire 1970-1979); Ebû Amr eş-Şeybânî, *el-Cîm fi'l-luğa* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî v.dğr., Kahire 1394/1974); Ebû İbrâhim İshak b. İbrâhim el-Fârâbî, *Dîvânü'l-edeb fi'l-luğa* (nşr. Ahmed Muhtâr Ömer, I-IV, Kahire 1394-1399/1974-1979); Ebû Osman Saîd b. Muhammed el-Muâfirî es-Sarakustî, *el-Ef'âl* (nşr. Hüseyin Muhammed Muhammed Şeref, I-IV, Kahire 1395-1400/1975-1980). Kurum *Mecelletü Mecma'î'l-luğati'l-Arabîyye* adıyla bir dergi çıkarmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Afif Abdurrahman, *el-Cühüdü'l-luğaviyye hilâle'l-karnî'r-râbi'* 'aşer el-hicrî, Riyad 1403/1983, s. 32-41; Şevki Dayf, *Mecma'u'l-luğati'l-Arabîyye fi hamsîne 'âmen*, Kahire 1404/1984, tür.yer.; Ahmet Savran, *19. Yüzyıl Osmanlılar Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1987, s. 47-49; M. Reşad el-Hamzâvî, *A'mâlü Mecma'î'l-luğati'l-Arabîyye bi'l-Kâhire*, Beyrut 1988, tür.yer.; Abdülazîz er-Rifâî, "Mecma'u'l-luğati'l-Arabîyye fi hamsîne 'âmen: 1934-1984", *Âlemü'l-kütüb*, XIV/3, Riyad 1413/1993, s. 286-289; Hilâl Nâtût, "el-Mecâmî'u'l-İlmîyyetü'l-luğaviyyetü'l-Arabîyye hadîşen", *Âfâku's-sekâfe ve't-türâs*, III/11, Dübey 1995, s. 13-25; J. D. J. Waardenburg, "Mađjma' 'İlmi", *El²* (İng.), V, 1091-1093.

MUHAMMED HARB

MECMAU'İ-LUGATİ'İ-ARABİYYE

(مجمع اللغة العربية)

Şam'da

Arap dili ve edebiyatına dair ilmi çalışmalar yapan kurum.

1919'da el-Mecmau'l-İlmîyyü'l-Arabî adıyla kuruldu. Başlangıçta sekiz olan üye sayısı kısa bir müddet sonra yirmiyeye, bugün ise altmışa ulaşmıştır; kurumun ayrıca 200 kadar muhabir üyesi vardır. Müessesenin kurucusu ve ilk başkanı Muhammed Kürd Ali, ikinci başkanı Halîl Merdem, üçüncü başkanı Emir Mustafa eş-Şihâbî'dir. Başlıca amaçları şunlardır: Arap diliyle bu dilin çağımızdaki durumunu incelemek, Arap edebiyatını yaymak ve yazma eserleri neşretmek, Avrupa dillerinde yazılmış ilim, sanat ve bilim kitaplarını Arapça'ya kazandırmak, bir genel kütüphane kurup yazma ve basma eserleri bir araya getirmek, müze tesis ederek Arapça ve diğer dillerle olan tarihî eserleri burada toplamak, bir dergi çıkarmak.

Kurum, Türkçe'nin hâkim olduğu devlet dairelerinin dilini islah etme yolunda resmî dildeki birçok kelimeyi değiştirmiş, yenileştirdiği kelime, deyim ve terimlerin yaygınlaşması için hükümetle basından yardım talep etmiştir. Arap dilinin öğretim kurumlarındaki durumuyla ilgilenerek okul kitaplarının dilini kontrol etmiş, sadece onayladığı kitapların okutulmasına izin vermiştir. Bu arada yazı dilini ve Arap edebiyatını yaygın hale getirmek amacıyla bir edebiyat fakültesinin kurulması projesini hazırlamıştır. Ayrıca çeşitli alanlarda yurt dışından davet ettiği uzmanlara yirmi beş yıl boyunca konferanslar verdirmiş, bunların büyük bir kısmını yayımlamıştır.

Daha çok Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye'den esinlenerek Dârü'l-kütübî'l-Arabîyye adıyla bir kütüphane oluşturan kurum, bu iş için tahsis edilen Zâhiriyye binasını düzenleyip yazma ve basma eserleri toplayarak kataloglarını hazırlamış, bir müze kurup Arapça ve diğer dillerle yazılan eski eserleri burada toplamıştır. Ayrıca tarihî eserler için geziler düzenlemiş, kazı çalışmalarını yaptırmış, bunun için de bir müze açmış, müze 1937'de Âsârü'l-âmme Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.

Kurumun 1921'de *Mecelletü'l-mecma'î'l-İlmîyyi'l-Arabî* adıyla çıkarmaya başladığı dergi 1931 yılına kadar ayda bir, 1949'a kadar iki ayda bir, bu tarihten sonra üç ayda bir neşredilmiştir. 1966'-

dan (XLI. cilt) itibaren *Mecelletü Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye* adıyla yayımına devam eden dergi Ocak 2002'de LXXVII. cildini neşretmiştir.

Mecmau'î-lugatî'î-Arabîyye, 1925 yılından itibaren Arap dili ve edebiyatı başta olmak üzere çeşitli dallarda birçok eserin tahkik ve basımını gerçekleştirmiştir. 1947'den sonra Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye ve diğer kütüphanelere ait yazmaların kataloglarını ve indekslerini hazırlayıp bastırılmış, uzmanlarına verdirdiği konferansları yayımlamıştır. Kurumun klasik eserle ilgili olarak gerçekleştirdiği neşirlerin bazıları şunlardır: Ebû Ali Muhâssin et-Tenûhî, *Nişvârü'l-muḥâḍara* (nşr. Margoliouth, Dımaşk 1930, VIII. cilt, 1942, II. cilt); Zâhîrüddin Ali b. Zeyd el-Beyhakî, *Târîḫü hukemâ'i'l-İslâm* (nşr. M. Kürd Ali, Dımaşk 1946); *Dîvânü İbn 'Uneyn* (nşr. Halîl Merdem Bek, Dımaşk 1946); Sadred-din el-Kengrâvî el-İstanbulî, *el-Mûfî fi'n-naḥvi'l-Kûfî* (nşr. M. Behcet el-Baytâr, Dımaşk 1950); *Dîvânü İbn Ḥayyûs* (nşr. Halîl Merdem Bek, Dımaşk 1951, I-II); Selâhaddin Halîl b. Aybey es-Safedî, *Ümerâ'ü Dımaşk fi'l-İslâm* (nşr. Salâhaddin el-Müneccid, Dımaşk 1955); *Risâletü İbn Fazlân* (fi vaşfi'r-riḫleti ilâ bilâdi't-Türk ve'l-Hazar ve'r-Rûs ve's-Sekâlibe, nşr. Sâmi ed-Dehhân, Dımaşk 1959); İbn Bâce el-Endelüsî, *Kitâbü'n-Nefs* (nşr. M. Sagîr Hasan el-Ma'sûmî, Dımaşk 1960; kurumun 1921-1993 yılları arasında gerçekleştirdiği yayımların tamamı için bk. M. Mutî' el-Hâfiz, s. 5-58).

BİBLİYOGRAFYA :

R. Hamzaoui, *L'Académie arabe de Damas et le problème de la modernisation de la langue arabe*, Leiden 1965, tür.yer.; İbrâhim Medkûr, *Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye fi 'idihî'l-ḥamsin ma'a'l-hâlidin*, Kahire 1401/1981, s. 17-21; a.mlf., "Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye fi 'idihî'l-'zehebi", *MMLA*, XXVI (1390/1970), s. 12-17; Afif Abdurrahman, *el-Cûhûdü'l-lugavîyye ḫilâle'l-karnî'r-râbi'* 'aşer el-hicrî, Riyad 1403/1983, s. 23-32; Şevkî Dayf, *Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye fi ḫamsine 'âmen*, Kahire 1404/1984, s. 9-12; Adnân el-Hatîb, *el-'İdû'z-zehebi li-Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye: 1934-1984*, Dımaşk 1986, tür.yer.; *ed-Delîlül-'âmm li'l-Mecma'î'l-İlmîyyü'l-'âli bi-Dımaşk*, Dımaşk 1990, tür.yer.; M. Mutî' el-Hâfiz, *Matbû'âtü Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye bi-Dımaşk: 1921-1983 [1993]*, Dımaşk, ts. (Matbaatü Hâlid b. Velîd), s. 5-58; H. Laoust - Sami Dahân, "L'oeuvre de l'Académie arabe de Damas: 1921-1950", *BEÖ*, XIII (1949-51), s. 161-215; Mustafa L. Bilge, "Şam İlimler Akademisi", *İTED*, VII/2 (1978), s. 289-298; Riyâz Murâd, "Min târiḫi'l-Mecma'", *MMLADm.*, LXXI (1416/1996), s. 49-63; İhsan en-Nas, "Mecelletü Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye", a.e., LXXI (1416/1996), s. 105-116.

MUHAMMED HARB

MECMAU'İ-LUGATİ'İ-ARABİYYE

(مجمع اللغة العربية)

Amman'da
Arap dili ve edebiyatına dair
ilmî çalışmalar yapan
kurum.

1961 yılında Ürdün Eğitim Bakanlığı bünyesinde Lecnetü't-ta'rib ve't-terceme ve'n-neşr adıyla oluşturulan kurumun ismi 1976'da Mecmau'î-lugatî'l-'Arabîyye'ti'l-Ürdünü şeklinde değiştirilmiştir. Bir yıl içinde hazırlıklarını bitirerek Eylül 1977 tarihinden itibaren çalışmalarına başlayan kurum sözlük, terimler, tercüme, kültür, dergi, basın yayın vb. konularda komisyonlar teşkil ederek faaliyetlerini sürdürmüştür. Sonraki dönemlerde komisyon sayısı on bire çıkarılmıştır. Kurum telif ve tercüme çalışmalarını teşvik için yarışmalar düzenlemiş, üniversite öğretim dilinin Arapçalaştırılması için gayret göstermiş, Arapçalaştırma, Tercüme ve Yayın Komisyonu bir matematik ilimleri sözlüğü hazırlatmıştır. Kurumun Arapçalaştırma faaliyetine dair yayımladığı iki kitaptan biri milletlerarası sistemlerle ilgili birimlerin terim ve kısaltmalarını, diğeri ticaret, iktisat ve bankacılık terimlerinin Arapçalarını kapsamaktadır. Bunların dışında kurum tarafından başta Arap dilinin çeşitli meseleleri olmak üzere modern bilimlere ve ilmî terimlere dair çok sayıda eser yazdırılıp yayımlanmıştır. Yermük ve Ezriye üniversiteleri öğrencileri için matematik, fizik, kimya, biyoloji ve jeoloji ders kitapları hazırlanmış, her kitabın arkasına terimlerin İngilizce ve Arapça karşılıklarına yer veren birer lugatçe eklemiştir. Son yıllarda ise Arap diliyle ilgili okul kitaplarının hazırlanmasına ağırlık verilmiştir.

Kurum ilk sayısı 1978 Ocağında çıkan, yılda iki sayı olmak üzere *Mecelletü Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye* adlı bir dergi yayımlamaktadır. Yayın kurulu başkanlığını Abdülkerîm Halîfe'nin üstlendiği dergide makaleler, kitap tanıtım yazıları, ilmî tartışmalar ve kurumun faaliyetlerine yer veren bölümler bulunmaktadır. Burada İslâm medeniyeti ve tarihi hakkındaki makalelere de yer verilmektedir. Bu makaleler arasında Ahmed Saîdân'ın "Öğretimin ve İlim Arapçalaştırılması Hakkında" (sy. 1 [1978], s. 110-124), Abdülkerîm Halîfe'nin "İlmî ve Teknik Terim-

lerin Arapçalaştırılmasında İlmî Mirasın Rolü" (sy. 3-4 [1979], s. 5-20) ve "Öğretim Üyelerinin Arap Diliyle Öğretim İçin Yetiştirilmeleri" (sy. 7-8 [1980], s. 5-32), Behîce Bâkır el-Hasenî'nin "Zemahşerî ve Şuûbiyye" (sy. 37 [1989], s. 177-211), Ahmed Muhammed Kaddûr'un "Tarihî Sözlük Kaynağı Olarak Halk Dilindeki Hatalar Literatürü" (sy. 40 [1991], s. 81-105), Hikmet Ali el-Evsî'nin "Dante'nin İlahî Komedyası'nda İslâmî Tesir" (sy. 57 [1999], s. 11-38) gibi çalışmalar sayılabilir. Kurum, faaliyetlerini ayrıca *et-Taḫrîrû's-senevî* adı altında yıllık faaliyet raporları halinde yayımlamaktadır.

1977 yılından beri üyesi bulunduğu Arap Dil ve Bilim Akademileri Birliği'nin faaliyetlerine katılan kurum, Arap dünyasında düzenlenen birçok bilimsel toplantı ve kongreye de iştirak etmektedir. Arap Ülkelerinde Yüksek Öğretim Dilinin Arapçalaştırılması Kongresi (Bağdat, 4-7/04/1978), Kırk Dördüncü Devresinde Kahire Arap Dil Akademisi Kongresi (Kahire, 13-27/04/1978), Kraliyet İlim Cemiyetince Düzenlenen Bilgisayar Toplantısı (Amman, 1-13/07/1978), İbn Rüşd Kutlaması (Cezayir, 4-9/11/1978), Arap Dil ve Bilim Akademileri Birliği Toplantısı (Amman, 31/10 → 3/11, 1978) bunlardan bazılarıdır.

Kurum, 1983'ten beri her yıl altı hafta kadar süren bir kültür bayramı (el-mevsimû's-sekâfî) düzenlemektedir. Çeşitli Arap ülkelerinden gelen bilim ve düşünce adamlarının katıldığı bu faaliyette Arap dili ve İslâm medeniyetine dair meseleler tartışılmaktadır. Her yıl bir çerçeve konunun belirlendiği etkinlikte sunulan tebliğ ve tartışmalar kitap halinde yayımlanmaktadır. Arap akademilerinde üye olan ünlü kişilere onur üyeliği verme geleneğini sürdüren kurum, Kahire Arap Dil Akademisi başkanı İbrâhim Medkûr ile Şevkî Dayf'ı bununla onurlandırmıştır. Kurum, Arap ve İslâm kültürüne dair önemli kaynak ve araştırma eserleri ihtiva eden bir kütüphaneye sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbrâhim Medkûr, *Ma'a'l-Hâlidin*, Kahire 1401/1981; Afif Abdurrahman, *el-Cûhûdü'l-lugavîyye ḫilâle'l-karnî'r-râbi'* 'aşer el-hicrî, Bağdat 1981, s. 50-53; Şevkî Dayf, *Mecma'î'l-lugatî'l-'Arabîyye fi ḫamsine 'âmen*, Amman 1404/1984, s. 15-16; Abdülkerîm Halîfe, *el-Lugatü'l-'Arabîyye ve't-ta'rib fi'l-'aşri'l-hadis*, Amman 1407/1987, s. 87-105.

ABDÜLKERİM HALİFE